Uitleg van verzekeringsvoorwaarden: knelpunten en alternatieven

Jac Rinkes

Acis 19 maart 2021

Haviltexcriterium:

‘De vraag hoe in een schriftelijk contract de verhouding van pp. is geregeld en of dit contract een leemte laat die moet worden aangevuld, kan niet worden beantwoord op grond van alleen maar een zuiver taalkundige uitleg van de bepalingen van dat contract. Voor de beantwoording van die vraag komt het immers aan op de zin die pp. in de gegeven omstandigheden over en weer redelijkerwijs aan deze bepalingen mochten toekennen en op hetgeen zij te dien aanzien redelijkerwijs van elkaar mochten verwachten. Daarbij kan mede van belang zijn tot welke maatschappelijke kringen pp. behoren en welke rechtskennis van zodanige pp. kan worden verwacht.’

Modellen voor uitleg van verzekeringsvoorwaarden

Opties?

Optie 1: Methode Hendrikse

(in vogelvlucht)

Fase 1: Is de verzekeringsvoorwaarde in kwestie duidelijk, onduidelijk of onbegrijpelijk?

Duidelijk: 1 mogelijke lezing

Onduidelijk: 2 of meer mogelijke lezingen

Onbegrijpelijk: er is geen touw aan vast te knopen!

Uit de Van Hove-uitspraak van 23 april 2015 van het HvJ EU, ECLI:EU:C:2015:262 volgt – in ieder geval voor cons.verzek. – dat het bij de beantwoording van de onderhavige vraag het er kortweg gezegd om gaat of de consument de *draagwijdte* van het beding al dan niet heeft begrepen, ook al is het uit *grammaticaal* oogpunt correct opgesteld (r.o. 43). De consument heeft de *economische* gevolgen die er voor hem uit de overeenkomst voortvloeien, moeten kunnen inschatten. Van belang is dus of de consument weet hoe de polis ‘’werkt’’ (of hij het ‘mechanisme’ van de polis begrijpt).

knelpunten uitleg (Hendrikse)

Taalkundig niet doorslaggevend

Bijstand tussenpersoon?

vloeiende schaal Haviltex-CAOnorm en DSM-Fox

Alle factoren, maar maakt het dan uit of je eerst subjectieve, daarna objectieve bekijkt?

Bijzondere kennis verzekeringnemer

Maatwerk of standaarddekking?

Bestaande opvattingen en gebruiken

Juridische bijstand > taalkundig als uitgangspunt

Kroese in RM Themis 2017-3, p. 94: ‘Het beeld van de vloeiende overgang in het DSM/Foxarrest is niet meer dan een hulpmiddel. Het is juist niet een oproep geweest om in categorieën te denken. De grondnorm is altijd, zo is eveneens verwoord in DSM/Fox, dat van beslissende betekenis zijn alle omstandigheden van het concrete geval, gewaardeerd naar hetgeen de maatstaven van redelijkheid en billijkheid meebrengen. Dat hulpmiddelkarakter heeft de Hoge Raad ook zelf toegelicht: ‘Ten behoeve van de werkbaarheid voor de praktijk en van de toetsbaarheid van het rechterlijk oordeel in cassatie heeft de Hoge Raad een uitwerking van die vage norm gegeven voor in het maatschappelijk verkeer vaak voorkomende, typen van gevallen.’

Is onderhandeld? Nee > objectief uitleggen

Rol reclame-uitingen/website bij standaardclausules

Dekkingsuitsluitingen beperkt uitleggen

Blijft de clausule onduidelijk? Naar fase 2>>>

Contra Proferentem > meest gunstige (redelijke) uitleg voor consument

Transparenzgebot (verstoring evenwicht)??

Verzekeringnemer niet-consument: Cprof = gezichtspunt

NB bij makelaar net andersom

2e optie: alternatief Van Boom blog 2019

Naar aanleiding van HR 28 september 2018, ECLI:NL:HR:2018:1800

Gaat om de vraag hoe de rechter bedingen in verzekeringscontracten met consumenten moet *uitleggen*. Het gaat in het bijzonder om art. 14 van de betreffende polisvoorwaarden uit 2001, dat luidt:

- *“Artikel 14 Vaststelling van de uitkering – Zolang verzekerde arbeidsongeschikt is, zullen de mate van arbeidsongeschiktheid, de omvang van de uitkering en de periode waarvoor deze zal gelden, worden vastgesteld door de maatschappij aan de hand van gegevens van door de maatschappij aan te wijzen medische en andere deskundigen. Van deze vaststelling zal telkens zo spoedig mogelijk na ontvangst daarvan aan verzekeringnemer mededeling worden gedaan. Indien verzekeringnemer niet binnen 30 dagen zijn bezwaar heeft kenbaar gemaakt, wordt hij geacht het standpunt van de maatschappij te aanvaarden.”*

hoe moet de dertigdagen-termijn in art. 14 worden uitgelegd? Is dat een vervalbeding of iets dergelijks? Of zijn het loze woorden? Prejudiciële vraag

HR:

“(…) Voordat kan worden beoordeeld of het beding oneerlijk is, moet worden vastgesteld wat de betekenis ervan is. Hoewel uitleg van contractuele bedingen in beginsel behoort tot het domein van de rechter die over de feiten oordeelt, moet, nu de rechtbank de betekenis van het beding nog niet heeft vastgesteld, met het oog op de beantwoording van de prejudiciële vraag of het beding oneerlijk is, worden onderzocht welke uitleg het meest aannemelijk voorkomt. (…)”

Uitleg van standaardpolissen

Van Boom: “Het is min of meer vaste rechtspraak dat bij de uitleg van polisvoorwaarden waarover niet is onderhandeld, zoals hier, niet zozeer de Haviltex-maatstaf geldt maar vooral de nadruk ligt op de objectieve factoren zoals de bewoordingen, de context van het document als geheel en een eventuele toelichting bij de polisvoorwaarden. Andere uitingen van de verzekeraar zoals reclamefolders of mondelinge toezeggingen waar de consument op is afgegaan bij zijn contracteerbeslissing, wegen ook mee. De subjectieve bedoelingen van de opsteller van de voorwaarden, de verzekeraar dus, zijn minder belangrijk. Op grond van eerdere rechtspraak van de Hoge Raad is wel toegestaan dat ‘andere openbare bronnen’ worden betrokken bij de uitleg van standaardpolissen.”

Welke uitleg van art. 14 is het meest aannemelijk? Verzekeraar:

- *“(…) [verzekeraar] betoogt dat de in het beding vormgegeven procedure slechts leidt tot een standpuntbepaling harerzijds en niet tot een vaststellings- of bewijsovereenkomst in de zin van art. 7:900 BW. De bezwaartermijn die in de laatste zin van het beding is opgenomen, is volgens [verzekeraar] bovendien geen vervaltermijn. Dat betekent volgens haar dat wanneer de bezwaartermijn ongebruikt is verstreken, bij de verzekerde het initiatief komt te liggen om aan te tonen dat het standpunt van de verzekeraar ter zake van de mate van arbeidsongeschiktheid onjuist is. [verzekeraar] heeft deze uitleg onderbouwd door te verwijzen naar toepasselijke protocollen van het Verbond van Verzekeraars. Namens [eiser] wordt die uitleg betwist: volgens hem verschiet ‘het standpunt’ van kleur na ommekomst van de korte verval- of protesttermijn, waarna de verzekerde wordt geacht voor eens en voor altijd met het standpunt te hebben ingestemd. (…)”*

HR: volgt verzekeraar

Tekst van artikel 14 geeft geen uitsluitsel; de algemene regels van uitleg van schriftelijke overeenkomsten, gecombineerd met de contra proferentem-regel, het gebruik van openbare bronnen zoals het (latere) protocol van het Verbond van Verzekeraars 2016 [opmerkelijk, volgens Van Boom, voor een beding uit 2001], brengen de Hoge Raad tot de volgende uitleg:

“3.7.7 De inhoud van het Protocol en inachtneming van de contra proferentem-regel (…) brengen mee dat de Hoge Raad voor de beantwoording van de prejudiciële vragen ervan uit zal gaan dat het beding de betekenis heeft die [verzekeraar] daaraan geeft (…), te weten: de in de eerste zin daarvan beschreven procedure leidt tot een standpunt van de verzekeraar waartegen de verzekerde bezwaar kan maken en dat hij (al dan niet na onderzoek door een door hemzelf ingeschakelde deskundige) ter beoordeling kan voorleggen aan een klachtencommissie of de rechter, ook indien hij de in het beding genoemde bezwaartermijn niet heeft benut. Deze uitleg strookt ook met art. 18 van de polisvoorwaarden, waarin is bepaald dat (onder meer) bij definitieve afwijzing van een schade, de verzekerde dit standpunt kan aanvechten binnen één jaar nadat hij hiervan op de hoogte is gesteld, en dat na dit jaar ieder recht ten opzichte van de verzekeraar ter zake van die periode van arbeidsongeschiktheid dan wel gebeurtenis vervalt. Bij deze uitleg is het doel van de slotzin van art. 14 kennelijk geen ander dan het bevorderen van een voortvarende afhandeling van de claim, zonder dat aan het niet benutten van die termijn een sanctie is verbonden. Het beding heeft dan in zoverre dus geen betekenis voor de rechtspositie van de verzekerde.”

Van Boom: ‘sauverende uitleg’

“De ‘sauverende uitleg’ van polisvoorwaarden is eigenlijk een mantel der liefde die gebrekkige polisvoorwaarden bedekt. Ik vind dat een ongelukkig signaal aan consumenten en verzekeraars. Rammelende polisvoorwaarden zijn namelijk niet verleden tijd. Een snelle zoektocht op het internet laat zien dat AOV-polisvoorwaarden die vandaag bij grote verzekeraars worden gebruikt, lang niet allemaal even toeschietelijk zijn. Sommigen schrijven netjes uit dat er een recht op ‘second opinion’ is en dat de verzekeraar de kosten daarvan zal dragen, maar anderen doen dat niet of werpen drempels op.”

Stelling van Van Boom:

“het transparantiegebod, de verplichting om polisvoorwaarden duidelijk en ondubbelzinnig te formuleren (art. 6:238 lid 1 eerste zin BW), [heeft] een fundamenteel doel dat niet wordt gediend wanneer de rechter slecht geformuleerde bedingen oppoetst. Algemene voorwaarden moeten namelijk duidelijk en ondubbelzinnig zijn met het oog op een belang dat de concrete zaak overstijgt: de gemiddelde consument moet bij het vergelijken van verschillende polisvoorwaarden in staat worden gesteld om zowel de grammaticale betekenis te doorgronden als de economische consequenties van wat er in die voorwaarden staat. Dat is nodig om transparantie van voorwaarden in de markt voor verzekeringsproducten te bereiken, zodat consumenten in staat worden gesteld om producten te vergelijken, om op basis daarvan een contracteerbeslissing te nemen en om zodoende door die beslissingen de concurrentieprincipes op de verzekeringsmarkt hun werk te laten doen. Een ‘sauverende uitleg’ met inachtneming van ‘van alles’ wat níet in de voorwaarden staat, prikkelt niet tot die transparantie.” Beter: uitleggen ten nadele van consument en oneerlijk verklaren.

3e Optie: Breeman: voorshands taalkundig uitleggen ORP 2020/7

De Hoge Raad verduidelijkt in HR 13 december 2019, ECLI:NL:HR:2019:1940 *Valerbosch* dat bij de uitleg van contracten voor het geven van een voorshands taalkundig oordeel niet aan bepaalde specifieke vereisten hoeft te zijn voldaan. Het oordeel van de Hoge Raad is opvallend. Verschillende schrijvers menen namelijk juist wél dat aan bepaalde vereisten moet zijn voldaan voordat een rechter tot een dergelijke voorshands taalkundige uitleg mag komen.

De Hoge Raad oordeelt in het arrest dat een rechter bij contractsuitleg tot het voorlopig oordeel mag komen dat een bepaling moet worden uitgelegd overeenkomstig de taalkundige betekenis ervan. Na (tegen)bewijslevering kan de rechter tot een definitief oordeel komen over de uitleg van de in het geschil zijnde bepaling. Voor het geven van een dergelijk voorlopig oordeel is volgens de Hoge Raad niet vereist dat aan bepaalde specifieke vereisten is voldaan, zoals het feit dat partijen over de tekst van de bepaling hebben onderhandeld, zijn bijgestaan door (juridisch) deskundigen, professioneel zijn of dat de aard van de transactie of de omvang en gedetailleerdheid van de overeenkomst aanleiding geven tot een zodanig oordeel.

Zoals A-G Hartlief in zijn conclusie voor het *Valerbosch*-arrest uiteenzet, beschikt de feitenrechter over verschillende technieken om in geval van uitleggeschillen tot uitleg van een contractsbepaling te komen. De rechter kan:

–alle relevante feiten en omstandigheden wegen naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid en vervolgens tot een definitief oordeel komen;

–alle relevante feiten en omstandigheden wegen naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid en vervolgens voorshands een (voorlopig) oordeel geven over de uitleg waartegen een partij (tegen)bewijs mag leveren; en

–voorshands, als rechtelijk bewijsvermoeden en zonder in te gaan op de door partijen aangevoerde omstandigheden, de bepaling taalkundig uitleggen waartegen de partij die een andere uitleg voorstaat (tegen)bewijs mag leveren.

Breeman: “De rechter dient de partij in wiens nadeel het voorshands gegeven oordeel uitvalt de mogelijkheid te geven bewijs te leveren indien deze partij de bewijslast draagt. Draagt de partij in wiens nadeel het voorshands gegeven oordeel is niet de bewijslast, dan dient de rechter deze partij de mogelijkheid te geven tegenbewijs te leveren.
Hartlief, en met hem verschillende schrijvers, wijst erop dat de rechter binnen de Haviltex-norm enkel tot een voorshands taalkundige uitleg mag overgaan indien er omstandigheden aanwezig zijn waardoor partijen in de gegeven omstandigheden er over en weer redelijkerwijs van uit mochten gaan dat de tekst van de bepaling de bedoeling van partijen nauwkeuring en juist weergeeft.”

HR (rov. ten overvloede): er hoeft geen sprake hoeft te zijn van de aan- of afwezigheid van specifieke omstandigheden om tot een voorshands taalkundige uitleg over te gaan. Het is aan de (feiten)rechter om te bepalen welk gewicht moet worden gehecht aan het aan- of afwezig zijn van bepaalde omstandigheden, mede gelet op de overige omstandigheden van het geval, aldus de Hoge Raad.

Het gaat dus om ALLE omstandigheden, niet slechts de omstandigheden die van pas komen bij de door een partij voorgestane uitleg. OOK bij voorshandse taalkundige uitleg dus.

Evaluatie: waar ligt het probleem?

Geen dekking

Er is geen recht op een uitkering als de arbeidsongeschiktheid is veroorzaakt door, opgetreden bij of voortgevloeid uit atoomkernreacties. Ongeacht hoe deze zijn ontstaan.

Wel dekking

Er is wel recht op een uitkering als de arbeidsongeschiktheid is veroorzaakt door radioactieve nucliden.

Evaluatie? Hoe verder?

Alle drie de opties (er zijn er [veel] meer) maken duidelijk dat de wederpartij/verzekeringnemer in duidelijke, begrijpelijke en heldere (niet voor misverstand vatbare) bewoordingen in staat moet zijn om een goed geïnformeerd besluit te nemen over de aankoopbeslissing. Daarbij mag worden uitgegaan van de gemiddelde wederpartij/maatman. Juridische bijstand en uitleg of bijzondere kennis kan meewegen, bewijslast op verzekeraar. Rechters dienen voorshands uit te gaan van aannemelijke taalkundige uitleg.

Jackson & Chelmick 2018:

Lawyers must pick their way through a thicket of inconsistent authorities in order to ascertain the legal principles of construction, or perhaps the latest appellate fashion in contractual interpretation… identify where the law currently stands …does not tell us where the law might be tomorrow…every formulation of the rules or principles is coloured by the case at hand…take case law with a pinch of salt

Solution: a comprehensive statement of the principles governing the interpretation of contracts